

Vujić, Ž. *Izvori muzeja u Hrvatskoj*. Zagreb : Art magazin Kontura, 2007., 327 str.

Stručna muzeološka i opća povijesna literatura obogaćena je u 2007. godini novom monografskom publikacijom *Izvori muzeja u Hrvatskoj*, autorice Žarke Vujić, u izdanju Art magazina Kontura d.o.o. i suizdavaštvu Hrvatskog muzejskog društva i Hrvatskog nacionalnog komiteta ICOM-a. Polazeći od činjenica da je autorica izvanredni profesor na Katedri za muzeologiju Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, sa znanstvenim područjem istraživanja razvoja povijesne muzeologije u Hrvatskoj i teorije sabiranja uopće, radovima i izlaganjima stalno prisutna u muzeološkoj teoriji i praksi, jasno je da je pred nama stručno i znanstveno utemeljeno djelo u kojem se uz autorski rukopis i dosege istraživanja ogleda i nivo postignuća povijesne muzeologije u Hrvatskoj uopće. Naime, navodeći samo prethodne temeljne radove autorice: *Postanak i razvoj umjetničkih muzeja i galerija u Zagrebu* (magistarski rad, 1992. godina), *Pojam muzeja i oblici sabiranja u Hrvatskoj u XVII. stoljeću* (doktorska disertacija, 1998. godine), tematski uređenog broja *Muzeologije...* vidljivo je kako je nastala knjiga rezultat višegodišnjeg studioznog rada autorice. Uz navođenje do sada objavljene literature iz povijesne muzeologije, knjiga obiluje uputnicama na relevantnu stručnu muzeološku literaturu, kako domaću tako i stranu, što je dragocjen bibliografski izvor istraživačima kulturološke povijesti uopće. Istovremeno, ovim uputnicama, kontekstualizirana su događanja u regionalnoj i europskoj relaciji, bez opterećenja glavnog teksta.

O tome što je »autorica namislila ovom knjigom« (i svime što joj je prethodilo i što će uslijediti, dodajemo) iščitavamo u *Uvodu* - krajnji cilj autorskog poduhvata bio je »prikaz povijesnih sabirateljskih fenomena na tlu Hrvatske« u svrhu »spoznavanja prošlog kulturnog djelovanja i sastavljanja nacionalnog kulturograma iz očista jedne specifične prakse«. Knjiga obiluje prikazima i povijesnim analizama nastajanja (i nestajanja) prvotnih baštinskih/kulturoloških zbirki, opisima i praćenju razvoja oblika sabiranja do početka 19. stoljeća. Potraga je bila usmjerena ka izvorima i sudionicima, vremenskim i prostornim odrednicama, kao i uzrocima nastanka sabirateljskih oblika. Prezentirani rezultati nastali su na temelju povijesnih istraživanja autorice za prostor sjeverne Hrvatske, dok su za južne prostore Hrvatske većim dijelom korišteni objavljeni izvori.

U potrazi za odgovorima na temeljno istraživačko pitanje: koji su izvori muzeja u Hrvatskoj?, nužno je bilo pojmovno, klasifikacijsko i funkcionalno određenje za pristup povijesnoj analizi.

Knjiga je sadržajno strukturirana u četiri cjeline: *Pojam muzeja, Oblici sabiranja u službi pamćenja, Oblici sabiranja u službi saznavanja, Prema kraju... Početak*. U svakom od odjeljaka, na temelju povijesnih fakata i analize sabirateljskih pojava postupno se utvrđuju glavne teze o izvorima muzeja u Hrvatskoj.

U pojmovnoj analizi krenulo se od povijesne višeznačnosti pojma muzeja. U vrijeme renesanse pojam *Musaeuma* (tal. *museo*), kao mjesto obitavanja božica umjetnosti (Muza, prostor za učenje, prostor smještaja sabranih prirodnina, umjetnina i knjiga) uvode humanisti, prema uzoru na klasične izvore i nekadašnji alek-

sandrijski *Mouseion*. Uz prostornu odrednicu opstajao je i pojam za tekstualne publikacije – zbirke poezije, kataloge. U Hrvatskoj pojam muzeja, koji se pojavio u uporabi u 17. stoljeću, tijekom dugo vremena nije imao današnje značenje. Prvotno je *Museum* označavao učionicu, sobu za odmor i razgovor (u isusovačkim kolegijima), »hisa za nuvek« (*Dictionar...*, J. Habelić, 1670. godine), »hisa navuka, skola« (*Gazophylacium...*, I. Belostenec, 1740. godine), »mjesto studiranja ili zajednica učenih« (Latinsko – njemački rječnik, B. Faber, 1572. godina), »mjesto gdje učenjak, odvojen od ljudi, sjedi sam, predan studijima« (*Orbis sensualium pictus...*, J. A. Komenski, 1662. godina). U posebnom odjeljku naslovljenom: *Je li Museum Pavla Rittera Vitezovića doista nestao u požaru?*, autorica potvrđuje upitnost postojanja zbirke predmeta koje su navodno stradale u požaru 1706. godine. U prilog sumnji u postojanje zbirki jest i činjenica kako nema o tome nikakvih pisanih tragova. Nasuprot tome, sačuvani su tragovi o postojanju *Musaeuma* grada Nove Kraljevice obitelji Zrinskih; sačuvan je u nacrtu iz 1701. godine, iz vremena kasnijih posjednika. Općenito u 18. stoljeću, pojam *Museum* u Hrvatskoj se sve više upotrebljava za sakupljene zbirke baštine.

U topografranju prvotnih zbirki i riznica istraživana su mjesta i oblici sabiranja, struktura, zaštita i svrha/namjena nastalih zbirki. Kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, najstariji oblik institucionalnog sabiranja i nastanka baštinskih zbirki, liturgijskih i umjetničkih predmeta, arhivske i knjižnične građe su crkvene riznice. Proizašle iz potrebe liturgije, opreme crkvenih i samostanskih prostora, vremenom nastale zbirke nadrasle su tu osnovnu funkciju i postaju zaštićeni prostori čuvanja svjedočanstava identiteta. Ishodišna mjesta stvaranja crkvenih riznica su sakristije, uz koje su vremenom nastajali dodatni prostori čuvanja – *trezori, blagajne, moćnici, moćišta, shrane*. Već prema ranim zapisima iz 17. stoljeća jasno je da su se u sakristijama spremali predmeti potrebni u liturgijskim obredima dok su se oni vrijedniji i važniji čuvali u zaštićenijim trezorima. Opisi povijesnog razvoja značajnih prostora čuvanja crkvenog blaga započinju sa Zagrebačkom katedralom i samostanskim kompleksom pavlinskog samostana u Lepoglavi. U osobi zaduženoj za brigu, čuvanje i popisivanje riznica mogu se tražiti i začeci buduće muzejske profesije. U Zboru svećenika Zagrebačkog kaptola osoba zadužena za brigu nad inventarom je *custos* ili *čuvar* ili *thesaurarius*, čija su zaduženja propisana Statutom Zagrebačkog kaptola. Sačuvani inventari crkvenih riznica dragocjeni su povijesni izvori za interdisciplinarna istraživanja. Autorica je dala iscrpan opis vrsta predmeta koji su se sakupljali u crkvenim riznicama, s odabranim najznačajnijim ili tipičnim primjerima, izuzev gotovog novca i arhivske građe (koja se također čuvala u riznicama). Osnovna klasifikacija predmeta crkvenih riznica je: liturgijsko posuđe, knjige, odjeća i oprema. Briga i zaštita za sačuvano rano je prisutna, a biskup Aleksandar Ignacije Mikulić uzoriti je primjer pojedinca osvještenog i posvećenog baštini.

Za razliku od crkvenih – institucionalnih riznica, sudbina svjetovnih riznica, kako privatnih, tako i velikog broja institucionalnih je tragičnija. Nastale primarno kao ekonomske vrijednosti i svjedočanstva moći, obiteljske riznice vremenom preraštaju u svjedočanstva prošlosti, značenja i umjetničkih vrijednosti uopće. U razdoblju renesanse, posebno u vladarskim i plemićkim obiteljima, naglašena je uloga

riznica, rijetkosti, kabineta, komora... bilo da se radi specijaliziranim zbirka umjetnina, prirodnina, numizmatike, antike, rijetkosti ili galerijama predaka. U hrvatskim prostorima identifikacija takvih riznica 17., 18. i 19. stoljeća vezana je uz sudbinu velikaških i plemićkih obitelji, što zbog povijesnog razvoja ima za posljedicu da sačuvanu baštinu treba istraživati i izvan granica Hrvatske, na prostorima nekadašnjeg Austrijskog Carstva. U 17. stoljeću u Hrvatskoj se prostor čuvanja dragocjenosti nazivao *thesaurarium* ili *domus thesauraria*, i *tárház, Tarna komora*. U daljnjem tekstu drugog poglavlja autorica opisuje zabilježene primjere i opise obiteljskih riznica u Hrvatskoj – od srednjovjekovnih knezova Bribirskih, obitelji Drašković, Erdödy do bogatih riznica obitelji Zrinskih i Frankopana. Iz rizničkih prostora plemićkih dvorova pozornost se upućuje na *škrinju* ili *blagajnu* s bravom, u kojima su se vjekovno čuvale vrijednosti i dragocjenosti. Posebno poglavlje posvećeno je analizi i bilježenju primjera sabiranja koje je bilo u funkciji pamćenja. Radi se o sakupljanju i čuvanju zbirki oružja – *armamentarija* ili *oružarni* i *galerijama predaka* koje su uz svoju ekonomsku i umjetničku vrijednost bile u službi kulta predaka, memorabilija smještenih u sjedištima obitelji, uz ključna svjedočanstva obiteljske prošlosti – riznice i arhive. Zanimljiv prilog je prijevod opisa Jovijeva muzeja iz 16. stoljeća u prijevodu Brune Kuntić – Makvić.

Novo poglavlje *Oblici sabiranja i u službi saznavanja* na stotrideset strana sadrži prikaz, opise i analizu sabiranja i stvaranja zbirki u funkciji čuvanja i spoznaje baštine. Opisane su zbirke i zaslužni za njihovo stvaranje, opise i spoznavanje, kao i mjesta i sadržaji zbirki: tekstualne memorije – epigrafskih spomenika, zbirki starina (*ars memoriae*), numizmatičkih zbirki i prirodoslovnih zbirki na području Hrvatske u 17. i 18. te do početka 19. stoljeća. Sadržaj, obilje fakata, povijesnih osoba i minuciozna analiza doslovno nas »uranjaju« u prošle svjetove i osvještavaju značenje sačuvane baštine kao i puteve spoznavanja tj. nastajanja »baštinske svijesti« u razdoblju do 19. stoljeća i nastanka prvih muzeja. Na kraju poglavlja značenje pojedinca (i »pomagača«) u svekolikom baštinskom djelovanju, *putovanjima u službi znanosti sa sabirateljskim aktivnostima* istaknuti su u odjeljku *Sabirateljske mreže: domaći pomagači i inozemni putnici*.

Na kraju, *Prema kraju...Početak*, dosljednim autorskim znanstvenim pristupom dovodi nas do zaključnih spoznaja – prva muzealna djelovanja započela su u 18. stoljeću u prosvjetiteljskom ozračju. Iz raznolikih sabirateljskih oblika povijest institucionalnih muzejskih koncepata u Hrvatskoj započinje konceptom arheološkog muzeja, a zajedno s numizmatičkim i prirodoslovnim zbirka osnova su fundusa narodnih muzeja. Prvonastali muzeji, kao nacionalne čuvaonice, sabiru svu vrstu grade ranijih oblika sabiranja u funkciji pamćenja i spoznavanja. U dosadašnjim spoznajama o sabirateljima uočljiva je mala zastupljenost žena. Utoliko je istaknuta uloga jedne od pionirki botaničarki u Dalmaciji, Splićanke Marije Selebam de Cattani. U pogledu prema budućnosti, spoznajom o prošlosti autorica navodi najnovije primjere iz suvremene muzeološke prakse, kao i potrebu da muzeji budu reprezentanti baštine i života pojedinog grada, županije, regije. Ukazuje na potrebu funkcionalnog korištenja blaga crkvenih riznica te svrhovitom višestrukum korištenju kulturnih tvorevina i prezentaciji baštine. Kao ogledni model prezentacije opisana je

renesansna utvrda Zrinskih – Muzej Međimurja u Čakovcu. Naglašava se potreba muzealizacije i prezentacije spoznatih povijesnih fenomena pri čemu svoje mjesto konačno trebaju dobiti i sami sabiratelji, posebno u muzejima. Nove informacijske mogućnosti mrežnog digitaliziranog okruženja otvorile su nove mogućnosti u spoznavanju i prezentaciji baštine uopće, tako i u rekonstrukciji povijesnih fenomena i nestalih baštinskih cjelina.

Izvori muzeja u Hrvatskoj temeljno je znanstveno djelo za povijesnu muzeologiju u Hrvatskoj. Ovim djelom znatno su pomaknuti dosezi spoznaje o predmuzejskom povijesnom razdoblju i ishodištima muzeja i muzeologije u Hrvatskoj. Znanstveno utemeljenim, zanimljivim i bogatim sadržajem, inspirativnim uputnicama za daljnja i dublja specijalna i interdisciplinarna istraživanja, tečnom naracijom i pripovjedačkim stilom, knjiga pruža istinski čitalački užitek. U nadi da će knjiga biti čitana i izvan muzejskih krugova, vjerujemo kako će, kao ispitna literatura studentima muzeologije i informacijskih znanosti, općenito biti dobra osnova za stvaranje osposobljenih stručnjaka koji će pomicati dosege spoznaje o baštinskoj svijesti.

Hrvatsko muzejsko društvo sasvim je opravdano autorici dr. sc. Žarki Vujić za knjigu *Izvori muzeja u Hrvatskoj* dodijelilo godišnju nagradu Hrvatskog muzejskog društva za 2007. godinu.

Sonja Gaćina Škalamera

Konzerviranje i restauriranje papira 4: Grafički materijal. Zbornik radova. Ludbreg-Zagreb, 2004. 322 str.

Zbornik radova *Konzerviranje i restauriranje papira 4: Grafički materijal* sadrži radove s Međunarodnoga savjetovanja o konzerviranju i restauriranju papira, održanoga u Ludbregu i Zagrebu od 8. do 18. lipnja 2004. Na Savjetovanju su izložena dvadeset i četiri stručno-znanstvena rada te održane radionice u okviru kojih je obrađeno obilje tema i praktičnih rješenja u zaštiti grafičkoga materijala. Potporu u organizaciji i financiranju Savjetovanja te objavljivanju Zbornika radova *Konzerviranje i restauriranje papira 4: Grafički materijal* dali su, uz Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, UNESCO-v ured u Veneciji te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske još i sponzori: Grad Ludbreg, Radio Ludbreg, Adria Papir d.o.o. i Aspecta d.o.o. Zbornik je pisan dvojezično: hrvatskim i engleskim jezikom; sadrži 125 ilustracija, koje u Zborniku nisu otisnute u boji, dok su ilustracije u boji prikazane na CD-u koji sačinjava dio Zbornika, a nalazi se pričvršćen na zadnjoj korici. Naslovnica tj. prednja korica Zbornika prikazuje zemljopisnu kartu Sjeverne Hrvatske, na kojoj se jasno ističe grad Ludbreg. Autor izvornog tiska je Stjepan Glavač, 1673., bakropis i knjigotisak. Grafika sačinjava dio Valvasorove grafičke zbirke Nadbiskupije zagrebačke, iz Metropolitanske knjižnice u Zagrebu. Zadnja korica prikazuje *Tiskanje grafika na ručnoj preši*, autor Abraham Bosse, 1645., bakrorez. Dio je knjige *Traicté des manières de graver en taille douce sur*